

GAZETA VA JURNALLARNING KELIB CHIQUISH TARIXI

Nuraddinova Ruxshona Ozodjon qizi

*Nizomiy nomidagi O`zbekiston Milliy pedagogika unversiteti
Professional ta`lim va san`at fakulteti Musiqa ta`lim yo`nalishi
1-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada dunyo va milliy matbuotining shakllanish bosqichlari, gazeta va jurnallarning kelib chiqish tarixi hamda ularning jamiyat taraqqiyotidagi roli tahlil qilingan. Tadqiqot davomida antik davrdagi ilk xabarnomalardan tortib, Uyg'onish davri va jadidlar matbuotigacha bo'lgan davr qamrab olingan. Maqola talabalar va ommaviy axborot vositalari tarixi bilan qiziquvchilar uchun nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: gazeta, jurnal, ommaviy axborot vositalari, Acta Diurna, Johann Carolus, Turkiston viloyatining gazetasi, jadidlar, bosma nashrlar, axborot texnologiyalari.

Insoniyat sivilizatsiyasi rivojlanar ekan, axborot almashishga bo'lgan ehtiyoj har doim birinchi o'rinda turgan. Bugungi kunda biz yangiliklarni bir necha soniya ichida smartfonlar orqali olsak-da, bu jarayon ming yillik tarixiy bosqichlarni bosib o'tgan. Gazeta va jurnallar nafaqat xabar yetkazuvchi, balki jamiyatning siyosiy, madaniy va ma'naviy qiyofasini shakllantiruvchi qudratli vositadir. Gazetalarning paydo bo'lishi: Rimdan Strasburggacha

Gazetalarning tarixi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Dastlabki yangilik xabarnomalari qo'lyozma shaklida bo'lgan.

Antik davr: Miloddan avvalgi 59-yilda Yuliy Sezar buyrug'i bilan Rimda "**Acta Diurna**" (Kunlik ishlar) nashr etilgan. Bu xabarnomalar metall yoki tosh taxtachalarga yozilib, aholi gavjum joylarga ilib qo'yilgan. Unda asosan hukumat qarorlari, harbiy g'alabalar va gladiator o'yinlari haqida ma'lumot berilgan. Bosma inqilob: 1450-yilda Iogann Gutenberg tomonidan bosma stanokning ixtiro qilinishi matbuot tarixida burilish nuqtasi bo'ldi. Biroq, zamonaviy gazeta ko'rinishidagi ilk nashr 1605-yilda Germaniyaning Strasburg shahrida **Iogann Karolus** tomonidan chop etilgan. Bu nashr "Relation" nomi bilan mashhur bo'lib, u muntazam ravishda chiqadigan dunyodagi birinchi haftalik gazeta sifatida tan olingan.

"Gazeta" atamasi: XVI asrda Venetsiyada bir varaqli yangiliklarni sotib olish uchun "gazzetta" deb nomlangan kichik kumush chaqa pul to'langan. Keyinchalik bu atama barcha yangilik nashrlari uchun umumiy nomga aylandi. Jurnallarning shakllanishi: Ma'rifat davri mahsuli

Jurnallar gazetalardan farqli o'laroq, yangilikni tezkor yetkazishga emas, balki

ma'lum bir mavzuni chuqur tahlil qilish, adabiy va ilmiy fikrlarni jamlashga xizmat qilgan.

Ilk jurnallar: 1663-yilda Germaniyada dunyoga kelgan "**Erbauliche Monats-Unterredungen**" jurnali intellektual suhbatlar shaklida yozilgan.

"Magazine" atamasi: 1731-yilda Londonda Edvard Keyv tomonidan asos solingan "The Gentleman's Magazine" o'z davrining eng mashhur nashri bo'lgan. U "magazine" (arabcha "maxazin" — ombor) so'zini qo'llab, nashrni turli mavzular (she'riyat, siyosat, tijorat) to'plangan "axborot ombori" sifatida taqdim etgan. O'zbekistonda milliy matbuotning tug'ilishi

O'rta Osiyo, xususan O'zbekiston matbuoti murakkab tarixiy yo'lni bosib o'tdi. Bu jarayonni ikki bosqichga ajratish mumkin:

Mustamlakachilik davri matbuoti: 1870-yildan Toshkentda rus ma'muriyati tomonidan "Turkiston viloyatining gazetasi" chiqarila boshlandi. Bu nashr asosan imperiya qonunlarini targ'ib qilgan bo'lsa-da, o'zbek tilidagi ilk rasmiy matbuot namunasi edi.

Jadidlar matbuoti: XX asr boshida Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi ma'rifatparvarlar milliy matbuotga asos soldilar. 1906-yilda "Taraqqiy", "Xurshid" gazetalari, 1913-yilda esa "Oyna" jurnali dunyo yuzini ko'rdi. Ushbu nashrlar xalqning ko'zini ochish, milliy mustaqillik g'oyalarini ilgari surishda beqiyos rol o'ynadi.

Xulosa:Gazeta va jurnallar besh asrdan ortiq vaqt davomida insoniyatning asosiy yo'riqnomasi bo'lib keldi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar bosma nashrlarni siqib chiqarayotgan bo'lsa-da, ularning professionallik va ishonchlilik tamoyillari saqlanib qolmoqda. Talabalar va bo'lajak mutaxassislar uchun matbuot tarixini o'rganish — bugungi axborot oqimidagi haqiqat va yolg'oni ajratib olishda muhim tajriba maktabidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

- 1.Ziyo Said. "O'zbek vaqtlari matbuoti tarixiga materiallar (1870-1927)".
- 2.B. Qosimov. "Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik".
- 3.T. Pidayev. "Matbuot — millat ko'zgusi".
- 4.O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi (M harfi, "Matbuot" maqolasi).